

MANUEL SANTONJA DOMÍNGUEZ (1915-1998), EL POETA MUSICAL

In Memoriam

Ja comença a ser considerable la quantitat de literats locals que en els últims temps s'estan donant a conèixer. La revista *Quaderns d'Investigació d'Alaquàs*, sense anar més lluny, ha estat testimoni i altaveu en els darrers anys de la vida i l'obra d'alguns d'ells, com ara: mossèn Josep Pla Ferris¹, Mariano Planells Segura², Elies Borràs Castelló³ i, enguany, Manuel Santonja Domínguez. Es tracta d'autors que en la major part dels casos no han arribat a assolir renom fora de les fronteres de la menuda comunitat humana on s'ha desenvolupat el seu treball, normalment el poble on han viscut ni que siga en un moment determinat. Però també de persones que, amb la seua singular dedicació, en aquest cas literària, han modelat i influït en la fesonomia de les persones amb què han conviscut i, per extensió, del poble que els ha acollit. No hi ha dubte que, encara que siga de manera local, el coneixement i l'estudi d'aquests literats modifica la concepció que de la literatura i la societat valenciana contemporània en tenim actualment. En la mesura en què aquest tipus d'estudis proliferen, no només a Alaquàs, sinó a tots els municipis del territori valencià —perquè en tots n'hi ha—, molt prompte els nostres autors de manuals de literatura contemporània i de tractats d'història social de la llengua es veuran en el deure i en l'obligació d'integrar-los en els seus estudis, si bé no de manera particular sí almenys de manera general. Perquè el pes popular que tenen, des d'un punt de vista social i lingüístic, és inqüestionable.

Enguany li ha tocat el torn al Sr. Manuel Santonja, que de segur que encara està en la ment de molts alaquasers, ja que ens deixava a finals de l'any passat. Tot i no ser fill del poble, la seua influència i treball entre les persones i les associacions locals —i, assenyaladament, entre els membres de la Unió Musical

¹Roca Ricart, Rafael, «Mossèn Josep Pla: "Popularisme" poètic de postguerra a Alaquàs», *Quaderns d'Investigació d'Alaquàs*, 1992; pp. 67-82.

²Roca Ricart, Rafael, «Teatre menor valencià a Alaquàs: *La Sorpresa* (1947), de Mariano Planells Segura», *Quaderns d'Investigació d'Alaquàs*, 1995; pp. 9-33.

³Roca Ricart, Rafael, «Notes per a una aproximació a la vida i l'obra del poeta Elies Borràs Castelló», *Quaderns d'Investigació d'Alaquàs*, 1998; pp. 105-126.

d'Alaquàs— és indubtable. Ell és l'autor, per exemple, de la lletra del Himne d'Alaquàs, que és diu prompte. La seua producció poètica dels anys 50, 60 i 70 al voltant de les activitats de la Banda de Música local i d'altres referents culturals d'Alaquàs —com ara el Castell, el Crist i la Mare de Déu de l'Olivar— és més que notable; i el fecund duet cultural que juntament amb el mestre Medina conformà mereix estudi a banda.

Resulta lamentable que haja de ser a propòsit de la defunció d'un personatge que ens recordem d'ell, que li dediquem atenció, esforç i estudi. Però la nostra societat funciona així. I amb el Sr. Manuel Santonja es torna a repetir una vegada més aquella màxima tan popular segons la qual ningú no arriba a ser conegut fins que és mort. De qualsevol manera, mai no és tard per a conèixer una persona. Molt menys un literat, perquè encara que físicament ja no estiga entre nosaltres sempre el podem reconèixer pels seus textos. Hi podem endevinar gusts, pensaments, sensibilitats, dèries, obsessions i prejudicis, tot el conglomerat de sentiments —millors uns, pitjors d'altres— que ens fa persones. La seua obra és, juntament amb el seu record, el major llegat que d'ell ens queda. Llegir-la hui, d'ací deu, cinquanta o cent anys, serà la millor manera d'aproximar-nos a ell a través del temps, de retre-li tribut d'homenatge i de memòria.

La vida

Les dades biogràfiques del Sr. Santonja amb què comptem són escasses i, per dir la veritat, ben poc notòries, com es correspon a una vida tranquil·la i circumspècta, portada amb la major de les normalitats i discrecions. Són les dades que amablement m'han fet arribar els seus amics i familiars⁴, algunes de les quals, d'altra banda, ja foren publicades amb motiu de la seua defunció⁵. De qualsevol manera, paga la pena de tornar-les a repetir ara. Manuel Santonja Domínguez nasqué a Bocairent el 20 d'abril de 1915. Els seus pares, Vicent i Francisca Antonia, membres d'una família modesta, li donaren una educació tradicional. La joventut de Manuel Santonja discorré tranquil·la fins que esclatà la guerra civil del 1936. Se n'anà al front, del qual no tornà fins el moment en què la guerra fou finalitzada. Com que havia combatut en la banda de l'exèrcit republicà, formà part del contingent d'hòmens que foren represaliats i depurats, i per això «*fue enviado a África en el batallón disciplinario donde permaneció hasta los 27 años*»⁶. L'any 1942 retornà a casa, i el 25 de novembre de 1944 contragué matrimoni a Bocairent amb Maria Bernabeu Soriano, originària de la població veïna d'Ontinyent. Després del seu casament, visqué uns anys a la ciutat de València.

⁴Vull mostrar el meu agraïment amb Juan Antonio Santonja Bernabeu, Josep Mª Planells, Presen Sena i Enric Martí, per l'ajuda que m'han oferit a l'hora de confeccionar el present treball.

⁵Vegeu «Falleció el poeta Manuel Santonja», *Sintonia. Publicación Trimestral de la Unión Alacuasense Musical*, núm. 4, desembre de 1998; p. 24.

⁶«Falleció el poeta...», p. 24.

Fins l'any 1947, en què se'n vingué a viure al poble veí d'Aldaia, on romangué fins el dia 27 d'octubre de 1998, data de la seua mort. Malgrat viure vora cinquanta anys a Aldaia cal dir que tota la seua activitat social i cercle d'amistats se concentrava a Alaquàs i, més concretament, al voltant de la Unió Musical.

Perquè fou arran de la seua vinguda a Aldaia i del contacte amb els membres de la Unió Musical d'Alaquàs que Manuel Santonja començà a escriure poesia en quantitat⁷. Cal dir que la seua afecció literària li venia de menut, i molt probablement de família (el seu germà Vicent, per exemple, també escrivia poesia). Però fou en els anys de la postguerra quan desenvolupà aquest entusiasme innat, quan es preocupà per formar-se literàriament i lingüísticament: «*Su afición por las letras le viene de muy pequeño cuando en Bocairent participaba en un grupo de teatro. Posteriormente, en Valencia, tomó contacto con Lo Rat Penat y realizó los cursos de valenciano en los años cuarenta con Carles Salvador, Francesc Ferrer Pastor y Enric Valor*»⁸. De fet, i a banda de les poesies que donarem a conèixer en aquest treball, sabem que durant aquesta dècada i la posterior era un col·laborador habitual dels llibres de festes d'Alaquàs⁹.

De qualsevol manera, la mostra més fefaent de l'estima i l'amistat que arribà a gaudir en Alaquàs és el grat record que d'ell tenen les persones que el varen conèixer i tractar en vida. Vegeu, com a mostra, el que un dels seus amics escrigué amb motiu de la seua defunció: «El primer poeta que yo vaig conèixer en Alaquàs, fon Manuel Santonja, alla pels anys 60, quan lo que hui es el salo de actes de la societat, era un pati, ample i allargat, a on igual se fea un concert que se montava un ball de la nit de cap d'any. (...) Però, el poeta, l'elegit pel deu Orfeu per a ser, en la dimensió eternal que la Musica i la Poesia tenen, el poeta de l'Unio Alaquasense Musical es i serà, Manuel Santonja, el que ha quedat entre nosatros, premonitoriament anunciat per ell mateix, com el títul d'un molt conegut i apreciat poema seu; ha quedat, com un Bell Record»¹⁰. Perquè és una constant de tots els i les qui d'ell guarden memòria ser conegut i reconegut com el poeta de la Unió Musical d'Alaquàs.

L'obra

Les nou poesies de Manuel Santonja que ara es publiquen són, en la seua major part, inèdites. Tractant-se d'una publicació local, la tria n'ha estat realit-

⁷En una revista que arplega la història d'una *filà* dels moros i cristians de Bocairent foren publicats un bon grapat de poemes del Sr. Santonja sobre el seu poble natal escrits, sobretot, en la dècada dels anys 50 i 60. Vegeu *Moros Marins*, 1989, sense lloc d'edició [molt probablement Bocairent].

⁸«Falleció el poeta...», p. 24.

⁹Per exemple, al *Programa de Fiestas* d'Alaquàs de 1955 publicà la composició «Al Sant Crist de la Bona Mort». Al de 1957, «Alaquàs en festes. Lírica». I al de 1959, «Verge de l'Olivar», totes elles en valencià.

¹⁰Llorca, Just, «Manuel Santonja, el poeta», *Sintonia. Publicación Trimestral de la Unión Alaquasense Musical*, núm. 4, desembre de 1998; p. 25.

zada en base a un lògic denominador comú: totes elles tenen referències directes a Alaquàs, la seua gent, les seues devocions i costums. Bella lírica popular i valenciana sobre el nostre municipi que paga la pena d'agrupar i de llegir de manera conjunta. Com que, afortunadament, totes les composicions porten data d'escriptura, l'orde i la distribució que impera és el cronològic, des de la primera (1952) —dedicada, significativament, al mestre Medina— fins a la darrera i més emblemàtica, l'Himne d'Alaquàs (1972). Parlem, doncs, de literatura valenciana popular creada en el tardofranquisme.

La primera i més antiga de les poesies porta un títol ben eloqüent: «Al Señor Director de la Banda Unión Musical Alacuasense Don Chusep Medina». Fou escrita en 1952 i és un homenatge a l'amic, al músic i mestre de músics d'Alaquàs. D'aquesta manera, el poeta s'erigeix en la veu col·lectiva que expressa i transmet el sentiment popular: l'agraïment per la dedicació del mestre Josep Medina a la música i a Alaquàs. Ja que, com diu una estrofa, gràcies a ell «ha tornat de nou a oir-se/ en el orbe valensià/ que en este poble d'artistes/ el art torna a triunfar». L'emotivitat final es concentra en un sol vers, precisament aquell en el que Manuel Santonja li recorda que, el qui obra tal i com el músic ho ha fet, «mereix ser per tots estimat».

El segon dels poemes, «Que bé sona la guitarra», també és de l'any 52 i en ell tornen a fondre's les temàtiques musicals i populars, quasibé omnipresents en l'obra del Sr. Santonja. Certament, pocs instruments musicals existeixen amb un tarannà, o un ús, tan popular com el que sempre ha tingut i encara té la guitarra. La composició és, en realitat, una declaració d'amor. El poeta, davant la impossibilitat de manifestar la seua estima mitjançant les paraules —«vullc parlar-te i no puc»—, opta per fer servir el llenguatge musical, materialitzat, en aquesta ocasió, a través d'un instrument molt concret: «parlaré com la guitarra». És això el que li dóna forces per a fer un repàs a tots els moments compartits amb l'estimada, records que desemboquen en la darrera estrofa, en què el poeta, finalment, «parla», és a dir, fa explícita la seua declaració d'amor. Cal dir també que les referències populars i religioses són constants a tot el poema.

Amb «Salutació a la Banda Unió Alaquasense Musical» (1953) s'inicia un xicotet cicle de dos poemes dedicats, en exclusiva, a la Unió Musical d'Alaquàs i a algunes de les seues ja històriques intervencions públiques. Tot sembla indicar que els músics afrontaven el repte d'assistir a un certamen musical a València, i Manolo Santonja els encoratjava recordant-los que «i també al vostre costat/ tindreu qui us acompanye», és a dir, que no anaven a estar sols. El poema pretén, d'alguna manera, contribuir a la preparació —si més no espiritual— dels músics per a fer front al certamen en les millors condicions possibles. D'aquesta manera, el poeta torna a erigir-se en *vox populi*, o pont d'enllaç, per a transmetre la il·lusió i la joia dels ciutadans d'Alaquàs davant la participació de la Banda en el concurs musical. Al reconeixement pel treball i l'esforç realitzat —«I esteu gotjant altra volta/ les tendrors del sacrifici;/ treballeu casi per vici./ El descans

no vos importa»—, cal sumar el desig de glòria despositat en la victòria popular ja aconseguida: l'entusiasme d'Alaquàs.

«Bell record» (1955) és, si no vaig errat, la llarga composició poètica que Manuel Santonja escrigué com a record i agraïment per l'èxit obtingut en la convocatòria d'aquell any del mateix certamen musical a què l'anterior poema feia referència. En la meua opinió, una de les seues finalitats era esdevindre document històric de la fita —no debades fou imprès en el seu moment. De fet, la composició pren, des de les primeres estrofes, un aire històric, transcendental, de poema èpic i prosa històrica: «Dia vint de juliol/ mil nou-cents cinquanta-cinc,/ el record tan bell que te tinc/ et vullc reviuere en un vol». Al llarg de molts versos hom relata, de manera detallada, la preparació, la materialització i les conseqüències del certamen, amb anècdota climatològica inclosa. De manera que el triomf final de la Banda és presentat com un triomf col·lectiu del poble d'Alaquàs gestat des del principi fins al final: «la Senyera alaquassense/ s'engrandia en l'enteulat/ i en l'ambient anava fent-se/ el triomf tan desitjat». Una vegada aconseguit l'anelat premi, i de retorn a casa —«trons, coets i carcasses/ i sorolls de tota mena»—, Alaquàs festeja l'alegria d'una manera absoluta: «El poble s'alçà amb un crit./ Tothom estava content», i féu present del premi a les autoritats civils, representades per l'ajuntament, i a les religioses, la Mare de Déu de l'Olivar, la patrona.

Amb «Campana de Sant Francesc» (1957) comença un altre minicicle de tres poesies: les dedicades als patrons locals d'Alaquàs, Sant Francesc de Paula, la Mare de Déu de l'Olivar i el Crist de la Bona Mort, totes tres amb marcat aire festiu. Escrita per al dia de la festa de Sant Francesc de Paula (22 d'abril de 1957), la campana és l'objecte o emblema festiu que en aquest primer cas pren atribucions personals i serveix a Manuel Santonja per a simbolitzar i singularitzar la devoció joiosa dels veïns d'Alaquàs.

«Quan tu vingueres...» (1969) és un homenatge a la Mare de Déu de l'Olivar. L'autor s'hi remunta en el temps —«Quan vingueres Moreneta/ a instal·lar-te en l'Olivar»— per a fer un repàs de la consolidació i l'augment que va conèixer Alaquàs a la devoció a la Mare de Déu de l'Olivar. Així, la composició glossa les virtuts de la patrona i protectora d'Alaquàs, i també la lloança i l'evolució dels costums i les tradicions del poble; fins a arribar al present.

«Sant Crist» (1969) tanca el cicle a què abans feia referència. Escrit també per a les festes patronals d'Alaquàs, enumera les qualitats humanes que la presència del Crist transmet al poble, i destaca el que «has pensat que és Alaquàs/ qui es mereix el teu abraç/ per lo que fan i lo que són».

I, finalment, arribem a les dues últimes poesies que ara presentem, de caire i inspiració marcadament populars. La primera d'elles, «La quarta torre del Castell» (1970), personifica, en el Castell-Palau d'Alaquàs, moltes de les virtuts del poble. És un cant d'admiració i de respecte davant aquest magne i secular monu-

ment que representa a Alaquàs. El protagonisme, però, acaba emportant-se'l la quarta torre del Castell, és a dir, la que no existeix, la que fou enderrocada a principis de segle. Ella és, sens dubte, per absència la que singularitza i atorga personalitat a aquesta peculiar construcció alaquasera. Davant els interrogants que l'autor adreça a la Mare de Déu de l'Olivar, la «mare» d'Alaquàs —«¿Què s'ha fet de l'altra torre?/ ¿On està?/ ¿Podries tu, Moreneta,/ dir-me-u ja?»—, s'estableix tot un joc de preguntes i de respostes implícites que condueixen a l'autor a afirmar que, de fet, la torre —la quarta torre— existeix, i que «¡mentre no hi haja qui la borre/ la voreu en l'Olivar!». De manera que la quarta torre famosa és el campanar de la parròquia de l'Olivar.

L'última composició poètica és, significativament, l'«Himne d'Alaquàs» que composà Manuel Santonja i que musicà Josep Medina, i que fou estrenat per primera vegada el 18 de juliol de 1972. Des del principi, les reminiscències i les similituds que la composició presenta amb l'Himne de València són més que patents. De fet, en la voluntat dels promotors de l'himne n'hi havia, precisament, aquesta intenció, la de que fóra fet a imitació del cant capitalí. Així, hi són glosades moltes de les qualitats que de manera idíl·lica caracteritzen els habitants d'Alaquàs, com ara l'amor, la pau, el progrés... amb especial atenció per al sector femení de la població, «roser d'alaquaseres/ que de flors sense espines/ ompli l'Olivar». Un himne oficial que, cal no oblidar-ho, després de vint-i-set anys continua cantant-se i recitant-se a Alaquàs.

El millor homenatge que els habitants d'Alaquàs podem fer a Manuel Santonja, el millor tribut d'agraïment pel temps i l'esforç que va dedicar al poble — i també la millor manera d'aproximar-nos-hi—, passa, sense cap dubte, per llegir i divulgar la seua obra. Una obra poètica que, perquè ell així ho volgué, hui és patrimoni d'Alaquàs.

POESIES DE MANUEL SANTONJA

1) Al Señor Director de la Banda Unión Musical Alacuasense Don Chusep Medina

Expresar un sentimiento
cuant no existix un motiu
no pot may ser evident
i hasta és ridícul si's diu.

Però en esta ocasió que mos porta
a rendir este homenache
té el sentimiento que expresar-se
de una manera molt forta.

És el ànima d'un poble
que ha vibrat, que viu, que ansia.
Eixa solera tan noble
d[e] lo vell i lo nou s'extasia.

Se fundix en un sol cor
aquella anoransa d[e] glòria
¡¡Dolsa i pura memòria
que té el perfum d'una flor!!

S'ouen vibrar com el arpa
en melodies molt fines
totes les glòries divines
d'un temps dichós que s'escapa.

T al mirar la ve[h]emència
i el esforç tan exemplar
del que ha lograt agrupar
lo més pur d'aquella esència...

...No pot haver sentiment
amagat que no s'expresse.
No pot quedar sinse fer-se
el elochi més hardent.

Baix la sehua batuta
noves glòries han vençut
en tot lo sabor d[e] la fruta
que ya casi s'habia perdut.

Ha tornat d[e] nou a oir-se
en el orbe valensià
que en este poble d'artistes
el art torna a triunfar.

El ofrenar noves glòries a un poble
sempre és digne i sagrat
i el que eixes glòrie[s] li done
mereix ser per tots estimat.

Eixe tribut determina
el valor que té una flor,
si eixa flor, señor Medina,
[e]s porta en lo fondo del cor.

Alaquàs, 4 de maig 1952

2) Que bé sona la guitarra

Que bé sona la guitarra
quan t'assomes a la porta.
Pareix que parle tota l'horta
a l'ombra de la parra.

Que bé sona la guitarra
quan dorms tranquila en el llit
mentre canta mon pit
com la ardorosa xixarra.

Que bé sona la guitarra
igual de nit com de dia,
ella diu el que diria
el cor meu que se desgarra.

No m'atreveix a parlar-te
i dir-te ben fort que t'estime.
Si quantes voltes m'arri me
me quede mut al mirar-te.

Vullc parlar-te i no puc.
Vullc mirar-te i m'encegue
i me se posa tot tan negre
que m'acorrufe com un cuc.

Rondejan[t]-te la barraca
passe senceres les nits
i aprete igual en els dits
la guitarra com la faca.

Si a[ll]gú vinguera a parlar-te
i encara que valguera un tresor
li arrancaria la flor
que a tu poguera ofrenar-te.

No deixaré que s'arrime
a la teua finestra ningú,
puix allí on estigues tu
sols a mi tindràs que oir-me.

Parlaré com la guitarra.
Cantaré en tot sentiment
ja que'l cor de tan ardent
les entranyes me socarra.

Te diré que ací en l'horta,
on Déu posà el Paradís,
eres tu la flor de lis
d'aquesta passió tan forta.

Eres tota enyorança
de la més tendra infantesa.
Eres tu l'aigua mansa
retinguda en la presa.

Naiscuts els dos en les hortes
havem jugat per les céquies.
Junts [h]em obert les comportes
i espantat totes les bèsties.

Les bedelles sempre soltes
[h]em deixat per tot arreu,
i quan no ton pare el meu
ens han renyit moltes voltes.

Els millors fruits més madurs
jo he segut qui fels collia,
i alguna vegada et renyia
perquè tu els collies molt durs.

Juntets a escola [h]em anat.
[H]em creixcut, s'[h]em fet grans.
Sempre els dos com a german[s]
de tot cor s'[h]em estimat.

Però avui note altra cosa
que'm rosega dintre el cor.
Veig en tu a una rosa.
La més tendra i pura flor.

Per això m'ensegue i me torbe
cada vegada que't mire.
Per això em trobe tan torpe
sense saber el que dir-te.

Però esta nit quan la lluna
bese el verdor de la parra,
oiràs de nou la guitarra
i mon cor cantar a una:

«Flor de l'horta bonica.
Trocet de lluna i de sol.
Obri ton cor et suplica
este que a tu asoles vol».

3 de juliol de 1952

3) Salutació a la Banda Unió Alaquasense Musical

Aneu anar al Certamen
com vosaltres sabeu anar.
Amb esperit, entussiasme;
disposts al premi guanyar.

Aneu anar al Certamen,
i també al vostre costat
tindreu qui us acompanye
vestin[t]-se d'orgull, molt honrat.

Una nova il·lusió
toma omplir de nou el cor.
Ella és pura expressió
del valor que té una flor.

Al floréixer riallera
en l'ànima que vos unix
per ser tan pur, s'en ix
no volent ser presonera.

I és tan gran el seu perfum
que a tots ens causa embelés.
Té la dolçor mateix d'un bes.
Com el Cel ens dóna llum.

I esteu gotjant altra volta
les tendrors del sacrifici;
treballeu casi per vici.
El descans no vos importa.

Tot plegat u atropelleu
per honrar al vostre poble.
Sou quallats igual que'l roure;
acurats pel sol i pel vent.

Enyoreu la fantasia
que és de l'ànima sustent.
Sou tots nostra alegria
sent el viure somrient.

Per això ara que aneu
al Certamen de València
no faltará la presència
d'Alaquàs. Allí ens voreu.

Allí estarem aplaudint-vos
com vàrem fer en Cullera.
Eixa és nostra Senyera
que enlairem per a enaltir-vos.

Nostre cor ancés al roig viu
quan sonne el compàs darrer
en sons colps serà el messenger
amb un crit agut molt altiu.

I dirà en alta veu Alaquàs
en una llàgrima en els ulls:
—Eixa flor que tu me culls
mereix el cor i un abràs.

17 de juliol de 1953

4) Bell record¹¹

Quan se passa per la vida
sense deixar cap record,
pol dir-se que en lloc de vida
s'ha vixcut sempre en la mort.

Quan se viu i se respira
i se eleva el pensament.
Quan l'ànima transpira
més enllà del firmament...

...Cada pas marca una fita.
Cada obra és un pilar
que en el transcurs de una vida
deixa un record i un altar.

Així camina i camina
per les sendes venturoses
marcant fites primoroses
el amic, mestre Medina.

Una a una va ficant-les
en el cor alaquassí,
i el temps va transformant-les
en símbol d'amor Diví.

De pergamins plens d'atsutzenes
i entramades de llorer
les parets d'ací tenim plenes.
Testic eloqüent i rialler.

¹¹Fou publicada per l'imprempta Lleonart, de València, però no du data d'edició ni número de tirada. Cal pensar que fou impresa exclusivament per al dia de la seua lectura. A la primera pàgina, juntament amb el títol i el nom de l'autor, figura una llegenda que diu: «Recitada per primera vegada en la Unió Alaquassense Musical, per el seu autor, la nit del 27 de novembre de 1955».

De lots ells, un bes de glòria
vàrem rebre i conservem,
i avui una nova victòria
plens d'entusiasme gotgem.

i No mai podrà esglaiar-se
la rosa tan ben collida
mentre puga conservar-se
en el record de la nostra vida!

Dia vint de juliol
mil nou-cents cinquanta-cinc,
el record tan bell que te tinc
et vullc reviure en un vol.

* * *

Poble i músics rebullien
plens d'il·lusió en el Certamen.
El premi primer tots volien
i en altra cosa no pensaven.

Pel matí en la Plaça dels Ollers
s'assajà en últim repàs
les obres que havien d'ésser
honra i orgull d'Alaquàs.

Per la vesprà, tots, grans i xics
amb el soparet ben faixat
tanmateix pobres com rics
en la Plaça de bous s'hem trobat.

Tot pareixia somriure
en el país valencià:
Les Bandes, fent el desfile;
el públic, volent entrar.

Aplaudiments, crits d'entusiasme.
Cadascú als d'ell aclama,
i quan l'ambient s'ha encés en flama
pareix que a tots ens entra el pasme.

Núvols negres s'ajuntaven
nugant-se amb lleig entramat.
Els raigs del sol s'amagaven
i el vent anava bufant.

Alguns llampecs relluïen,
la pluja anava a ser forta,
gotes grosses ja caïen
i molts buscaven la porta.

Però la calma absoluta
vingué quan pujà a l'entaulat
un mestre de gran batuta
i una Banda amb dignitat.

Creix l'emoció, l'aire calla.
Deixa de ploure a l'instant,
un raig de sol fa una rialla
i el silenci absolut se fa al voltant.

La terra i el Cel somreien
quan les notes s'escampaven
i dels cors on s'acollien
sospirs de goig rebotaven.

La Senyera alaquassense
s'engrandia en l'entaulat
i en l'ambient anava fent-se
el triomf tan desitjat.

Les notes d'un aire castís
d'un barri castís madrileny
ens emborratxaren d'encís
amb un sopor falagueny.

I un barberet rumbós s'assoma
requiebrant a una «gatxi»
que es torna mansa coloma
enamorada i feliç.

Les notes vibren més fortes
quan s'escolta una trompeta
i una veu que diu: —«Pepito
eres mascle re-punyeta».

Ritmes moguts, alegria
tota la Banda atesora,
i un fliscomo canta i plora
una dolça melodia.

Tornen als aires castissos
i el Barberet de Lavapiés
cansat d'afaitar i fer rissos
se despedix donant un bes...

* * *

...Fon un bes a la Preciosa,
delicada i subtil fantasia
que per ser Sol, Lluna i Dia;
és Musa i Flor deliciosa.

I en compàs de rítmica dansa
vestida de tul rosa i cel,
com un sospir d'enyorança
ens captiva en el seu vel.

Suau, com el cant del rossinyol
en un matí d'alborada,
la melodia tan ben rimada
ens dóna alegria i consol.

Dansa i dansa la Preciosa
canten clarinets a flor de llavi
i una ovació clamorosa
fon l'expressió del públic savi.

Els cors s'avaloten d'entusiasme,
no hi hagut cap Banda millor;
però falta un dia, ¡¡ oh, sarcasme!!,
per saber el fallo jutjador.

Per l'emoció, les hores són llargues.
Costa molt passar un dia,
perquè hi ha gent de fels amargues
que es molesta nostra alegria.

* * *

Torna de nou a fer-se de nit.
Molta gent torna a València,
puix és tanta la impaciència
que no es pot viure en el llit.

I en la Plaça del Cabdill
front on és l'Ajuntament
va agrupant-se tanta gent
que estar allí quasi és perill.

Hi han «motos», bicicletes,
automòbils que vénen i van;
tots ansiosos els premis esperen
per dur la notícia al seu poble volant.

Per fi s'obri el balcó.
Silenci mana l'altaveu,
i quan el silenci se féu
donà començ el pregó.

Expressió tan eloqüent
no l'hem oïda en altre cas.
Puix digué solemnement:
Primer Premi, Alaquàs.

Una explosió de deliri
tronà en la Plaça del Cabdill.
Quasi tots blaus com el lliri
aplaudiren sense fi.

I sense esperar a res més
volent portar la notícia
corren tots amb avarícia
atropellant als demés.

Un motorista corre i brega
donant-li gas al motor,
i és el primer que ací aplega;
igual com sempre, Jordi el pintor.

* * *

Trons, coets i carcasses
i sorolls de tota mena
arribaren a les cases
fent remoure la colmena.

Tots se llevaren del llit
i agafaren l'instrument.
El poble s'alçà amb un crit.
Tothom estava content.

Música, llàgrimes i trons,
tot se mesclà en este dia.
Els uns, donant alegria.
Els altres, tornant-nos més bons.

I en sentida acció de gràcies
la Verge de l'Olivar
va rebre totes les ànsies
quan la Salve va escoltar.

En la Casa de la Vila
les portes també s'obri ren,
on se féu gran retafila
de brindis, que tots oïren.

Poble, Banda i autoritats
amb completa algarabia.
Els carrers ben festejats
deixaren naixent el dia.

I ací en la nostra llar
niu de la nostra família,
honrant a Santa Cecília
la festa va continuar.

* * *

Eixe és el record que perdura
d'aquell vint de juliol
que en els meus llavis hui vol
ser com la fruita madura.

I torne a repetir ara
com he dit en començar,
per si acàs vos s'oblidara,
vullc fer-ho recordar.

«Quan se passa per la vida
sense deixar cap record,
pol dir-se que en lloc de vida
s'ha viscut sempre en la mort».

1955

5) Campana de Sant Francesc

Què bonica és la campana,
campaneta alaquassina.
Canta i sona parlanxina
quan de festa s'engalana.

Canta i canta la campana
en el campanar vestit de nou.
Ella riu de bona gana
per la bulla que promou.

Si abans sols era xatarra,
el foc ardent d'uns veïns
l'ha fundida i lluïda
fent-la nova i beneïda,
i li ha donat sorolls tan fins...
que són murmuris de guitarra;
i la oïm com la xixarra
per tot arreu dels camins.

Campana de Sant Francesc,
el ding-dang que tu pregones
són les flors millors que ens dones
als veïns que t'havem fet.

Alaquàs, 22 d'abril de 1957

6) Quan tu vingueres...

Quan vingueres Moreneta
a instal·lar-te en l'Olivar,
vares trobar en la terreta
el lloc suprem d'un Altar.

Feres niu perquè admiraves
la unitat dels pobladors.
La virtut en els amors.
La beutat que tu buscaves.

L'abnegació i senzillesa
dels primers alaquassins
era símbol de puresa
que airejava pels confins.

I tu, com la Mare bondadosa
que vol per els fills lo millor,
feres créixer la llavor
i has collit fruita abundosa.

Els ajudares en la tasca
fent rajoles i perols
i després de la borrasca
també buscant caragols.

Al llaurador l'animaves.
A l'artesà l'enalties
i per tol arreu on passaves
les teues gràcies reparties.

A les flors donaves perfum.
A les vinyes bon raïm.
Als funerals negre fum
i al progrés... lo que tenim.

I aquell poble tan menut
sense quasi geografia
s'ha engrandit de dia en dia
per la ajuda que li has dut.

Indústries de tota mena
s'han escampat pel seu terme.
S'ha remogut la colmena
i no queda res inerm.

L'art, la ciència, el treball
concordant amb melodia
han proclamat l'alegria
d'haver-te tingut en el tall.

Quan vingueres Moreneta
a instal·lar-te en l'Olivar
vares trobar en la terreta
el lloc suprem d'un Altar.

Alaquàs, setembre de 1969

7) Sant Crist

T'has volcat sobre la terra
amb un abraç de Redemptor.
Vols la pau, no vols la guerra.
Vols per a tots la germanor.

Vols desterrar l'egoisme
i l'orgull sense mesura.
Vols que impere la cultura
que és la font de l'altruisme.

Quan has mirat hui novament
lo que'ls homes estan fent
pels racons de tot el món...

has pensat que és Alaquàs
qui es mereix el teu abraç
per lo que fan i lo que són.

Alaquàs, setembre de 1969

8) La quarta torre del Castell

Quantes vegades mire el Castell
em faig el mateix preguntat:
estaria o no més bell
si l'altra torre havera estat?

¿Què s'ha fet l'altra torre?
¿On està?
¿Podries tu, Moreneta,
dir-me-u ja?

Tu te calles i et somrius
compadeixent-me la ignorància.
Tens per això prou motius
i no li dones importància.

Saps que encara que no estiga
en el Castell la quarta torre,
tot aquell que mira i mira
la veu en son lloc. Jo la vaig vore.

Quan jo me preguntava
¿on està la quarta torre...?
és que molt m'extranyava
que pugava haver qui la borre.

Tu em feres una escolteta
i la vaig veure a l'instant.
No és que falta la torreta.
Hi ha que saber on està.

I quantes vegades la mire
la veig ficada en son lloc.
No pot haver qui la tire
ni oblidar-la tampoc.

On està la quarta torre?
Vols que diga, Moreneta,
el secret que'm confiaries
aquell dia a l'orelleta?
Si no ho dic per a què ho sapiem
m'està cremant la llengüeta.

On està la quarta torre?
¿Voleu saber on està?
¡Mentre no hi haja qui la borre,
la voreu en l'Oliver!

Alaquàs, setembre de 1970

9) Himne d'Alaquàs

Per a ofrenar una joia a la pàtria,
lluïta amb gran fe tot Alaquàs.
El cor encés resplandeix alborada,
floreix l'amor, reina la pau.

¡¡Glòria deia pàtria
és la Vila d'Alaquàs!!

Fruita és de nostres ànsies
el progrés que avui impera.
Obri l'art les nostres dolces esperances
que duran radiant el sol de primavera.

Són sospirs les belles roses
del verger que s'engalana,
convertint en or del camp totes les coses
amb suor del nostre poble quan el banya.

A la pàtria que adora
Alaquàs ofereix tot ple d'il·lusió
tot allò que atesora
el verger que labora
i també el seu cor.

Sonen notes divines
com un càntic d'amor al peu de
l'altar,
rosar d'alaquaseres
que de flors sense espines
ompli l'Oliver.

Per a ofrenar una joia a la pàtria,
lluïta amb gran fe tot Alaquàs.
El cor encés resplandeix alborada,
floreix l'amor, reina la pau.

¡¡Visca la Pàtria!!
¡¡Visca València!!
¡¡Visca Alaquàs!!

1972